

En una fosca nit estival de l'any 1834, el corneta d'una de les companyies que formaven el Batalló de Guies Navarresos —un dels més famosos de l'exèrcit carlí— va emetre un enèrgic toc d'atenció, en lloc de l'avís de silenci que corresponia per l'hora. Aixó, malgrat ser un fet poc corrent, no va sorprendre ningú. Des que el batalló havia acampat a la vall de la Burunda feia un parell de setmanes, passaven coses estranyes en aquell lloc, i els soldats ja s'hi havien acostumat.

En sentir aquell toc de corneta, els vuitanta-tres homes que en aquell moment componien la companyia van sortir del cobert on es refugiaven de nit i es mantingueren tranquils, esperant ordres, a l'esplanada del davant. Aquella esplanada estava situada enfront d'un vetust casalot, on el mateix general en cap, Zumalacárregui, conegut pels seus soldats com a Tío Zamarra, havia decidit allotjar-se.

Darrere d'un home baixet que portava una llanterna i una bossa de cuir, aparegué un oficial robust, que immediatament va fer formar la tropa en tres files horitzontals. Un cop alineats correctament tots els soldats de la companyia, llegida i contestada pels interessats la llista de noms, l'oficial va agafar la bossa de cuir i, acostant-la al primer de la formació, li va dir:

—Vinga, treu una bola!

L'ordenança aixecà la llanterna fins a il·luminar el rostre del soldat, i aquest, sense intimidar-se, va ficar la mà a la bossa i en retirà una bola. Era una d'aquestes petites esferes llises, massisses, de terra cuita, que les criatures usen per jugar al carrer.

—Blanca —digué l'oficial en descobrir-ne el color, que evidentment no era pas fosc.

També el segon soldat que feia la prova tragué una bola blanca, en opinió de l'oficial. Succeí el mateix amb el tercer, el quart i el cinqué.

Peró el sisé en va extreure una bola especial. Tenia la mateixa forma i la mateixa mida que les altres, però era ben negra i feia olor de pintura. Es veu que l'havien pintada per distingir-la de la resta. En observar el color, l'ordenança acostà més la llanterna i l'oficial pogué mirar els ulls de la persona que l'havia tret. Després, agafant la bola i ficant-se-la a la butxaca, comunicà a un personatge que no devia ser gaire lluny, però que, emparat per la foscor del cobert, resultava invisible:

—Negra, coronel.

Aquest va deixar anar una veu fosca de baríton, una mica ronca i, adreçant-se a l'home marcat per l'atzar, li ordenà:

—Surt de la formació!

El soldat avançà unes quatre passes i després, sense saber què havia de fer, es va aturar per mirar l'oficial. Aquest, també ignorant o irresolut, no va dir res.

—Col·loca't sota el fanal —cridà llavors l'home invisible.

El soldat, ja sense dubtar, s'adreçà al lloc indicat i va romandre immòbil, en correcta posició militar, sota un fanal que estava penjat al mur davanter del cobert.

Aquest soldat no semblava pas gaire jove. Era baix i de pell bruna. La seva cara indicava bondat i fermesa alhora. Hom podia deduir del seu aplom, de la seguretat en tots els gestos, que no era pas un soldat novell, inexpert i espantadís, sinó tot el contrari, un veterà avesat als perills de la vida i de la guerra.

Calçava unes avarques, que semblaven més espadenyes que sabates, i anava vestit, com la majoria dels seus companys, amb uns pantalons de pana grisa i una guerrera de color indefinit. També portava una txapela, una mena de boina vermella que li cobria tota la closca i part del front. I exhibia una barba espessa i negra de molts dies.

L'estrany ritu de les boles prosseguia com si no hagués passat res, i la segona bola negra —es veu que n'hi havia més d'una— acabava de sortir. Havia correspost al penúltim soldat de la primera fila, un jove barbamec i de cos menut, amb un rostre afilat i uns ulls vius que miraven nerviosament a tot el volt i semblaven percebre coses sorprenents en la foscor.

—Posa't al costat de l'altre —digué l'oficial, indicant la posició del veterà.

Aquest segon home, amb unes llargues gambades i els punys ben closos, se n'anà cap al fanal del mur, i allà, mirant furtivament l'individu que ja hi havia, provà de fer una pregunta imprecisa:

—Per què...?

Segurament no sabia com acabar-la de formular. I l'altre no va fer res per ajudar-lo. No es mogué ni va obrir la boca. Ni tan sols el va mirar.

Continuava el sorteig, ara amb els soldats de la segona fila. I la tercera bola negra va correspondre a un que estava col·locat al mig. Aquest, sense dir res, sense necessitat que li donessin cap ordre, va abandonar la formació per reunir-se amb els altres de sota el fanal. Tenia

un aspecte curiós, que de moment feia riure, però que més endavant potser incitava a la confiança i a l'amistat. Era molt alt i exhibia unes grans orelles, un nas arremangat, una cicatriu horitzontal al front i uns estranys ulls verdosos que revelaven alhora, paradoxalment, picardia i candor. Devia tenir també un tarannà juganer perquè era capaç de fer bromes en aquell moment tan solemne.

—Miau! —va exclamar en veu baixa, mentre adoptava una expressió i uns moviments de gat astut en adreçar-se al mur il·luminat.

La quarta bola negra acabava de sortir.

—Molt bé, perfecte! —va dir qui l'havia tret, com si no li sabés greu haver estat elegit per aquell caprici de la sort.

Aquest portava una casaca vermella amb un vistós corretjam de través i lluí unes botes altes. Però l'uniforme, que era ben ostentós, no corresponia a la seva mida. Els companys podien sospitar que no era propietat seva, sinó que el portava en qualitat de préstec. Un préstec que potser li havia fet, fins al dia del judici final, algun enemic mort en campanya...

De tota manera, aquella indumentària no li quedava malament. El carlí era un tipus gallard, amb l'aire inconfusible dels que estimen excessivament la pròpia persona, predisposats a les bravates, els avalots, les dones i el vi. Un individu d'aquells que sempre es deixen temptar pels aspectes més llampants i seductors de la bona vida.

La cinquena bola negra, que va sortir de seguida, va correspondre al soldat següent, el del costat, que oferia un evident contrast amb l'anterior. Aquest no digué res en veure la bola i, sense aixecar els ulls, suaument, com si tingués son, anà a ocupar el seu lloc davant del mur.

—Ja només falta una bola —indicà llavors l'oficial que presidia el sorteig.

Així va saber tothom que les boles de la sort -o de la desgràcia- només eren sis. A qui tocarla l'última?

La sisena negra no apareixia. Van sortir, seguides, quinze boles blanques. Només restava un soldat i, per tant, una sola bola. Si n'havien posat tantes com homes hi havia a la companyia, aquesta havia de sortir negra forçosament.

—Només en queda una —digué l'oficial, que portava els comptes—. Segur que és la sisena negra i et toca a tu.

Dient això, va allargar la bossa cap a l'últim soldat de la formació, un jove alt, pàl·lid, rossenc i amb uns ulls tan clars que semblaven transparents. Les seves espadenyes blanques, la boina vermella, la guerrera blava i els pantalons grisos semblaven acabats d'estrenar.

Va ficar la mà a la bossa i en va extreure la bola. Resultà ser, efectivament, la sisena negra que havia anunciat l'oficial.

—*Voilà!* —va fer el soldat, amb un gest que revelava ingenuïtat.

I mentre es reunia amb els altres cinc escollits per la sort —o per la desgràcia—, es va tornar a sentir aquella veu ronca que sorgia de les tenebres:

—Que tots abandonin la formació i se'n vagin a dormir menys els sis del mur, que han de venir amb mi.

A aquests, els digué, tan imperiós i directe com sempre:

—Vosaltres, seguiu-me, de pressa!

Els sis guies navarresos el seguien en silenci, en fila índia, fins a l'interior de l'estalki o casaltot, on per fi, a plena llum, pogueren veure la persona que els comandava. Era un coronel ben uniformat, quasi vell, els trets de la cara molt acusats, la mirada ferma i rectilínia. Vestia un capot de color blau amb xarretes daurades i portava un bastó de campanya, que brandava enèrgicament com si fos una espasa.

Eren a l'ampli vestíbul de la casa. A la dreta, s'iniciava l'escala principal. A l'esquerra, hi havia les cavallerisses, destinades al cos de guàrdia. El coronel va agafar una llumenera de quatre blens, abandonada en un banc, i va empènyer una porteta mig amagada al fons del vestíbul, de la qual arrancava una altra escala, aquesta com escanyada i més dreta. Pujaren fins al capdamunt. Allà hi havia una porta tancada, davant de la qual s'aturaren. El coronel va haver de descórrer un pestell rovellat i desplaçar un batent grinyolant per ficar-se a dintre amb tot el seu seguici.

Allò eren les golfes de la casa: una estança ampla, ombrívola, sense finestres, només amb una claraboia al mig del sostre, coberta per un vidre transparent a través del qual hom podia entrellucar la resplendor d'alguns estels. De les bigues, suaument inclinades, en penjaven panotxes i teranyines. En un extrem hi havia una consola antiga amb uns llibres a sobre. A l'altre, un munt de fenc, una gran bóta buida i uns quants escambells o tamborets.

El coronel va deixar la llumenera sobre un d'ells, el situat més al mig, perquè la claror, encara que minsa, arribés a tot arreu. I ell, assegut en un altre, amb el bastó entre les cames, va respirar a fons i va deixar de tossir i d'esbufegar durant uns moments. Al mig de l'estança, sota els estels del zenit, visibles a través de la claraboia, hi havia una taula rústica, molt llarga, i al damunt, sis fusells curosament alineats.

—L'execució és a les cinc —digué el coronel—. Estiguin preparats des d'una estona abans. Llavors els vindrán a buscar.

S'aixecá bruscament, va donar un rutinari cop de bastó a la taula i sortí de les golfes. Després, des de fora, va passar el pestell amb tota la seva energia castrense. No podia permetre que ningú sortís d'aquell lloc, almenys fins que fossin les cinc del matí, l'hora de l'afusellament.